

УДК 311.21:336

Н. Парфенцева, д-р екон. наук, проф.
(Національна академія статистики, обліку та аудиту Державної служби статистики),
Л. Момотюк, канд. екон. наук, доц.
(Національна академія статистики, обліку та аудиту Державної служби статистики)

РОЗРОБКА НОМЕНКЛАТУРИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ З МЕТОЮ СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Розглянуто основні тенденції розвитку міжнародних та національних статистичних класифікацій, з метою статистичного оцінювання ринку фінансових послуг в Україні розроблено Номенклатуру фінансових послуг.

Ключові слова: класифікація, номенклатура, гармонізація, види економічної діяльності, продукція, фінансові послуги.

Рассмотрены основные тенденции развития международных и национальных статистических классификаций, с целью статистического оценивания рынка финансовых услуг в Украине разработано Номенклатуру финансовых услуг.

Ключевые слова: классификация, номенклатура, гармонизация, виды экономической деятельности, продукция, финансовые услуги.

The main trends of international and national statistical classification are considered. The Nomenclature of financial services is developed in order to assess statistically the market of financial services in Ukraine.

Keywords: classification, menu, harmonization, types of economic activities, production, financial services.

Постановка проблеми. Еволюція економічної системи обумовлює потреби її статистичного вивчення з метою оцінювання стану та передбачення подальшого розвитку. Основною передумовою статистичного вивчення економічної системи є розроблення та використання класифікацій, які дозволяють розподілити сукупність досліджуваних статистичних одиниць за певними ознаками і забезпечують можливість скористатися для цього спеціальними методами дослідження соціально-економічних явищ і процесів.

Класифікації відомі ще з часів шумерської культури, за допомогою яких були описані переліки предметів, що використовувались у побуті. Сучасний розвиток суспільства, використання інформаційно-комунікаційних технологій унеможливило оброблення будь-якої інформації без використання класифікацій. Класифікації у сучасному суспільстві набули ознаки своєрідної мови спілкування економістів, фінансистів, статистиків, менеджерів, фахівців інших спеціальностей, адже без використання єдиних кодів країн, валют, продукції, видів економічної діяльності неможливо уявити функціонування банківської та фінансової систем, оброблення інформації з продажу товарів та надання послуг у торговельній сфері, збирання та оброблення статистичної інформації, проведення міжнародних порівнянь у галузі статистики, обслуговування відвідувачів бібліотек та читальних залів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Статистичні класифікації почали стрімко розвиватися наприкінці першої половини ХХ століття за умов поглиблення торговельних стосунків між країнами напередодні Другої світової війни. Саме тоді (1938 р.) було розроблено першу Міжнародну статистичну торговельну класифікацію (SITC). Заснування Організації Об'єднаних Націй у 1945 р. започаткувало стрімкий розвиток статистичних класифікацій світового рівня.

Інтеграційні економічні процеси між країнами Європи у 60-х роках ХХ століття відкрили нову сторінку в історії розвитку статистичних класифікацій, яка характеризується створенням системи статистичних класифікацій багатонаціонального рівня.

Проголошення України незалежною державою обумовило необхідність створення системи національних статистичних класифікацій на базі міжнародних з метою здійснення міжнародних порівнянь статистичних даних країни.

У березні 1993 р. Президент України підписав Указ, де зазначено необхідність переходу країни на міжнародні стандарти у галузі обліку та статистики. 4 травня 1993 р. було ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України № 326 "Про Концепцію побудови національної статистики

України" та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики", відповідно до якої з 1994 р. в Україні почали розроблятися 18 національних статистичних класифікацій, вісім з яких ґрунтуються на методології міжнародних статистичних класифікацій.

Для забезпечення можливості порівняння статистичних даних, при створенні основних національних статистичних класифікацій видів економічної діяльності, продукції, товарів у якості базових було використано похідні європейські класифікації у незмінному вигляді, а деталізацію (деагрегацію), що враховує національні особливості, здійснено на нижчих рівнях класифікації. Такий підхід забезпечив єдину інтерпретацію національних класифікацій з міжнародними, стандартизацію термінів, визначень, пояснень.

Процес створення системи статистичних класифікацій за Державною програмою переходу на міжнародну систему обліку і статистики в основному було завершено до 2000 р. Варто також зауважити, що система національних статистичних класифікацій не є статичною, незмінною структурою, а потребує постійного супроводження та удосконалення. Зміни у чинному законодавстві, перегляд міжнародних модельних статистичних класифікацій, виникнення нових потреб у вивченні певних об'єктів та явищ потребують внесення відповідних змін до класифікацій. Таким чином, постійно існує проблема перегляду і доопрацювання статистичних класифікацій з метою найточнішого опису ними явищ та процесів, що відбуваються в економіці країн.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Продовжуючи роботу у галузі статистичних класифікацій, Держкомстат України зобов'язався брати участь у черговому світовому перегляді та впровадженні міжнародних статистичних класифікацій, який передбачає оновлення національних статистичних класифікацій на базі європейських класифікацій: Статистичної класифікації видів економічної діяльності (NACE, Rev.2) та Класифікації продукції за видами діяльності (CPA, Rev.2).

У роботі над проектами оновлених версій національних статистичних класифікацій діяльності та продукції Держкомстат України дотримувався послідовності та строків, рекомендованих для їх розроблення та впровадження Статистичною комісією ООН на її тридцять восьмій сесії, а саме:

- розроблення національних адаптованих класифікацій діяльності 2009 р., продукції – 2010 р.;
- оновлення та актуалізація даних статистичних реєстрів підприємств – 2010 р.;

• використання переглянутих класифікацій у статистичних програмах – починаючи з 2011 р.

Результатом цієї роботи є оновлена редакція Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009-2010), яка набула чинності в Україні з 01.01.2012 р.

Разом з цим, у державній статистичній діяльності застосовуються статистичні класифікації без статусу. Це так звані локальні довідники, які створюються безпосередньо структурними підрозділами Держкомстату для вирішення окремих конкретних завдань з оброблення статистичної інформації державних статистичних спостережень. Прикладом таких класифікацій є Номенклатура продукції промисловості та Номенклатура продукції будівництва.

Метою статті є узагальнення основних тенденцій створення та розвитку міжнародних і національних статистичних класифікацій, розгляд запропонованої Національною академією статистики, обліку та аудиту Номенклатури фінансових послуг для статистичного оцінювання ринку фінансових послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою більш конкретного здійснення статистичного аналізу діяльності фінансового сектору у Національній академії статистики, обліку та аудиту у рамках науково-дослідної теми "Розробка методологічних засад статистичного дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України" розроблено Номенклатуру фінансових послуг.

При розробленні Номенклатури фінансових послуг використано: Класифікацію видів економічної діяльності (ДК 009-2010), Центральну статистичну класифікацію продукції (ЦСКП).

Об'єктами Номенклатури є послуги, створені в результаті економічної діяльності за видами, включеними до секції К "Фінансова та страхова діяльність". Номенклатура містить групування послуг, які необхідні, перш за все, для потреб органів статистики, тому вона і по суті є статистичною класифікацією фінансових послуг. Номенклатура призначється для використання при збиранні, обробленні та міждержавному обміні статистичною інформацією і може бути корисною при вирішенні задач каталогізації продукції, а також для здійснення економіко-статистичного аналізу діяльності фінансового сектору на макроекономічному, регіональному і галузевому рівнях, для структурування інформації за видами фінансових послуг з метою проведення маркетингових досліджень та контролю за діяльністю фінансових установ.

Номенклатура є систематизованим зведенням найменувань групувань фінансових послуг, кодування яких побудовано на ієрархічній системі класифікації. Використання при розробленні Номенклатури методологічного принципу побудови зазначених вище класифікацій дозволяє об'єднати та гармонізувати в єдиному складовому коді коди різних, але взаємопов'язаних класифікацій – Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД, побудованої на базі NACE, Rev. 2 – 4 знаки) і продукції (додається ще 2 знаки, тобто всього 6 знаків, що відповідає коду CPA, Rev.2). У відповідності з цим принципом послуги класифікуються за тим видом діяльності (в рамках одного класу NACE, Rev. 2), який є характерним для надання даного виду послуг. Наступні 7-й, 8-й, 9-й знаки використовуються для подальшої деталізації послуг за класифікаційними ознаками. Угрупування, класифікація послуг в яких завершена на сьомому чи восьмому знаку, доповнена нулями до дев'ятизначного коду.

Загальна структура цифрових кодів для утворення класифікаційних угруповань у Номенклатурі має такий вигляд:

XX – розділ;
XX.X – група;

XX.XX – клас;
XX.XX.X – категорія;
XX.XX.XX – підкатегорія;
XX.XX.XX.XXX – тип.

З угруповання "тип" може виокремлюватися один або декілька видів фінансових послуг, що найбільш поширені в Україні, а для інших видів послуг визначається узагальнене класифікаційне угруповання – "інші".

Графа "періодичність подання" містить позначки "м" – місячна і "р" – річна, що вказує відповідно на обов'язковість наведення даних щодо надання послуг в місячних і річних звітах. Періодичність може змінюватися, про що органами статистики буде повідомлятися.

Фінансова послуга – операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансовими вважаються такі послуги:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довірче управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;
- 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- 5) фінансовий лізинг;
- 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- 7) надання гарантій та поручительств;
- 8) переказ коштів;
- 9) послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення;
- 10) професійна діяльність на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню;
- 11) факторинг;
- 12) адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах;
- 13) інші операції.

В Номенклатурі фінансових послуг в розділі 64 "Фінансові послуги, крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення" виділяють групу 64.1. "Послуги з грошового посередництва" (класи: 64.11 "Послуги центрального банку" та 64.19 "Інші послуги з грошового посередництва"), групу 64.2 "Послуги холдингових компаній" (клас 64.20 "Послуги холдингових компаній"), групу 64.3 "Послуги трастів, фондів і подібних фінансових суб'єктів" (клас 64.30 "Послуги трастів, фондів і подібних фінансових суб'єктів"), групу 64.9 "Послуги фінансові інші, крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення" (класи: 64.91 "Послуги з фінансового лізингу", 64.92 "Послуги з надання кредитів інші", 64.99 "Послуги фінансові інші (крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення), не віднесені до інших угруповань").

В Номенклатурі фінансових послуг в розділі 65 "Послуги у сфері страхування, перестраховування та недержавного пенсійного забезпечення, крім послуг у сфері обов'язкового соціального страхування" виділяють групу 65.1. "Послуги у сфері страхування" (класи: 65.11 "Послуги у сфері страхування життя" та 65.12 "Послуги у сфері страхування інші, крім послуг у сфері страхування життя"), групу 65.2 "Послуги з перестраховування" (клас 65.20 "Послуги з перестраховування"), групу 65.3 "Послуги з недержавного пенсійного забезпечення" (клас 65.30 "Послуги з недержавного пенсійного забезпечення").

В Номенклатурі фінансових послуг в розділі 66 "Послуги допоміжні у сфері фінансових послуг і страхування" виділяють групу 66.1. "Послуги допоміжні у сфері

фінансових послуг, крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення" (класи: 66.11 "Послуги з управління фінансовими ринками", 66.12 "Послуги посередництва за договорами по цінних паперах або товарах" та 66.19 "Послуги допоміжні у сфері фінансових послуг, крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення, інші"), групу 66.2 "Послуги допоміжні у сфері страхування та пенсійного забезпечення" (класи: 66.21 "Послуги з оцінювання ризиків і завданої шкоди", 66.22 "Послуги страхових агентів і брокерів" та 66.29 "Послуги допоміжні у сфері страхування та пенсійного забезпечення, інші"), групу 66.3 "Послуги з управління фондами" (клас 66.30 "Послуги з управління фондами").

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, створена за вказаними ознаками Номенклатура дозволила здійснити групування закріплених у чинному законо-

давстві всіх видів фінансових послуг, які надаються в Україні. Гармонізація Номенклатури за змістом групувань та кодами з чинними в Україні Класифікацією видів економічної діяльності (ДК 009-2010) та класифікацією продукції дозволяє відносити запропоновану Номенклатуру до національної системи статистичних класифікацій і використовувати її у статистичних цілях. Це відкриває шлях для поглибленого аналізу органами державної статистики структури та обсягів фінансових послуг України.

1. Парфенцева Н.О. Міжнародні статистичні класифікації в Україні: розвиток і впровадження [Текст]: [монографія] / Н.О. Парфенцева – К.: ВПД "Формат", 2009. – 600 с. 2. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД ДК 009-2010). 3. Центральна статистична класифікація продукції (ЦСКП). 4. Nomenclature of Activities European Community (Rev.2 – 2006). 5. CPA Explanatory Notes. Statistical Office of the European Communities. Doc. B6/94/21/1 – 2009 p.

Надійшла до редколегії 21.11.12

УДК 331.556

О. Позняк, канд. екон. наук, зав. відділу міграційних досліджень (Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України)

ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ОБСЯГІВ НЕЗАРЕЄСТРОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ МІСТА КИЄВА

Здійснено статистичне оцінювання фактичної чисельності населення м. Києва, яке спирається на дані державної статистики щодо чисельності постійного населення столиці з урахуванням відомостей інших джерел. Вводяться в науковий обіг поняття "нічне населення" та "денне населення".

Ключові слова: фактичне населення, незареєстроване населення, нічне населення, денне населення.

Осуществлено статистическое оценивание фактической численности населения г. Киева, которое опирается на данные государственной статистики о численности постоянного населения столицы с учетом сведений других источников. Вводятся в научный оборот понятия "ночное население" и "дневное население".

Ключевые слова: фактическое население, незарегистрированное население, ночное население, дневное население.

The statistic evaluation of the real population size in Kyiv based on data from government statistics on the number of de-jure population in the capital, taking into account information from other sources is done. Terms "nightly population" and "daily population" are introduced into scientific use.

Keywords: real population, non-registered population, nightly population, daily population.

Постановка проблеми. Формування виваженої, ефективної регіональної соціально-економічної політики є неможливим без врахування тенденцій розвитку населення регіону як виробника матеріальних та духовних благ і водночас їх споживача, науково обґрунтованого передбачення майбутньої чисельності і структури населення. Адже відомості щодо фактичної кількості мешканців міста є базою для оцінки потреб у товарах та послугах, а також визначення навантаження на комунальне господарство, транспортну та соціальну інфраструктуру. Коректна оцінка поточних та перспективних потреб у дитячих садках, школах, закладах для осіб похилого віку вимагає наявності науково обґрунтованих даних про чисельність відповідних вікових контингентів на сьогодні та у майбутньому.

Оцінка чисельності населення великого міста, особливо з урахуванням сезонних, тижневих, добових її коливань є серйозною і актуальною проблемою, яка у світовій практиці не є вирішеною у загальному плані ні у методологічному, ні у практичному аспекті. Різні оцінки чисельності населення окремих міст світу можуть відрізнятись у рази.

Головна особливість демографічного розвитку Києва полягає в тому, що столиця є найбільш привабливим для мігрантів містом в Україні – протягом усього післявоєнного періоду (за винятком окремих років найбільш гострої економічної кризи кінця ХХ ст.) в столиці фіксувалося перевищення прибуття населення над вибуттям. Крім того, численними є контингенти осіб, які фактично живуть і працюють у м.Києві, будучи зареєстрованими в інших регіонах України.

Наявність значних контингентів незареєстрованого населення обумовлює необхідність оцінки його чисель-

ності. Відсутність надійної статистичної інформації породжує різного роду спекуляції: без будь-якого наукового обґрунтування називаються цифри чисельності населення Києва у 5 млн осіб і навіть більше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перша спроба оцінити фактичну чисельність населення Києва була здійснена в кінці 2007 р. Інститутом соціології НАН України з залученням групи експертів з інших організацій. На жаль, результати оцінки не знайшли адекватного відображення у науковій літературі. У 2009 р. фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України (ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ) була здійснена оцінка фактичної чисельності населення м. Києва та статеві-вікової структури незареєстрованого населення (трудомих мігрантів та непрацюючих членів їх сімей), яка спиралася на дані державної статистики щодо чисельності постійного та наявного населення міста з урахуванням показників споживання харчових продуктів (зокрема солі), фактичної чисельності учнів у загальноосвітніх школах, даних обстеження іногородньої робочої сили на ринку праці м.Києва (проведеного відділом міграційних досліджень ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ у 2005 р.) [1]. Дана оцінка здійснювалася до початку світової фінансово-економічної кризи, що значно ускладнює застосування цієї ж методики для оцінки чисельності фактичного населення міста в сучасних умовах.

Метою дослідження є статистичне оцінювання чисельності населення м. Києва на основі нової методики, адаптованої до умов фінансово-економічної кризи, а також введення в науковий обіг понять "нічне населення" та "денне населення".